

# YASHIL

## IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

*Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal*

**№11**

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB<sup>®</sup>  
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ  
БИБЛИОТЕКА  
LIBRARY.RU

Academic  
Resource  
Index  
ResearchBib

ISSN  
INTERNATIONAL  
STANDARD  
SERIAL  
NUMBER  
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS  
INTERNATIONAL

Crossref



ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

**2025**



## IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

*Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal*

### Bosh muharrir:

**Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich**

### Bosh muharrir o'rinbosari:

**Karimov Norboy G'aniyevich**

### Muharrir:

**Qurbonov Sherzod Ismatillayevich**

*Elektron nashr. 467 sahifa.  
2025-yil, noyabr*

### Tahrir hay'ati:

**Salimov Oqil Umrzoqovich**, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi  
**Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich**, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi  
**Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich**, texnika fanlari doktori (DSc), professor  
**Rae Kvon Chung**, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati  
**Osman Mesten**, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari  
**Axmedov Durbek Kudratillayevich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Axmedov Sayfullo Normatovich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Kalonov Muxiddin Baxritdinovich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Siddiqova Sadoqat G'afforovna**, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)  
**Xudoyqulov Sadirdin Karimovich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Maxmudov Nosir**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Yuldashev Mutallib Ibragimovich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Samadov Asqarjon Nishonovich**, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor  
**Slizovskiy Dimitriy Yegorovich**, texnika fanlari doktori (DSc), professor  
**Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Axmedov Ikrom Akramovich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Hakimov Nazar Hakimovich**, falsafa fanlari doktori (DSc), professor  
**Musayeva Shoirazimovna**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor  
**Ali Konak (Ali Ko'nak)**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)  
**Cham Tat Huei**, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)  
**Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.  
**Utayev Uktam Choriyevich**, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari  
**Ochilov Farkhod**, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i  
**Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich**, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent  
**Axmedov Javohir Jamolovich**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)  
**Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li**, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi  
**Bobobekov Ergash Abdumalikovich**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.  
**Djudi Smetana**, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)  
**Krissi Lyuis**, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)  
**Glazova Marina Viktorovna**, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)  
**Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent  
**Sevil Piriyeva Karaman**, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)  
**Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li**, TDIU ITI departamenti rahbari  
**Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li**, TDIU katta o'qituvchisi  
**Golisheva Yelena Vyacheslavovna**, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.



## IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

*Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal*

### Editorial board:

**Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan  
**Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan  
**Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich**, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor  
**Rae Kwon Chung**, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate  
**Osman Mesten**, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society  
**Akhmedov Durbek Kudratillayevich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Akhmedov Sayfullo Normatovich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Siddikova Sadokat Gafforovna**, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences  
**Khudoykulov Sadirdin Karimovich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Makhmudov Nosir**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Yuldashev Mutallib Ibragimovich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Samadov Askarjon Nishonovich**, Candidate of Economic Sciences, Professor  
**Slizovskiy Dmitriy Yegorovich**, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor  
**Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Akhmedov Ikrom Akramovich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Eshtayev Alisher Abduganiyevich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Khakimov Nazar Khakimovich**, Doctor of Philosophy (DSc), Professor  
**Musayeva Shoira Azimovna**, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor  
**Ali Konak**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)  
**Cham Tat Huei**, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)  
**Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli**, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor  
**Utayev Uktam Choriyevich**, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan  
**Ochilov Farkhod**, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan  
**Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich**, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor  
**Akhmedov Javokhir Jamolovich**, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences  
**Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli**, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer  
**Bobobekov Ergash Abdumalikovich**, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor  
**Judi Smetana**, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)  
**Chrissy Lewis**, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)  
**Glazova Marina Victorovna**, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)  
**Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi**, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor  
**Sevil Piriyeve Karaman**, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)  
**Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli**, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE  
**Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli**, Senior lecturer at TSUI  
**Golisheva Yelena Vyacheslavovna**, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

#### Ekspertlar kengashi:

**Berkinov Bazarbay**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Po'latov Baxtiyor Alimovich**, texnika fanlari doktori (DSc), professor  
**Aliyev Bekdavlal Aliyevich**, falsafa fanlari doktori (DSc), professor  
**Isakov Janabay Yakubbayevich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Xalikov Suyun Ravshanovich**, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent  
**Rustamov Ilhomiddin**, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent  
**Hakimov Ziyodulla Ahmadovich**, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent  
**Kamilova Iroda Xusniddinovna**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)  
**G'afurov Doniyor Orifovich**, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)  
**Fayziyev Oybek Raximovich**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent  
**Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent  
**Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi**, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent  
**Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna**, katta o'qituvchi  
**Babayeva Zuhra Yuldashevna**, mustaqil tadqiqotchi  
**Komilova Nilufar Karshiboyevna**, Geografiya fanlari doktori, professori  
**Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent  
**Zebo Kuldasheva**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

#### Board of Experts:

**Berkinov Bazarbay**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Pulatov Bakhtiyor Alimovich**, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor  
**Aliyev Bekdavlal Aliyevich**, Doctor of Philosophy (DSc), Professor  
**Isakov Janabay Yakubbayevich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Khalikov Suyun Ravshanovich**, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor  
**Rustamov Ilhomiddin**, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor  
**Khakimov Ziyodulla Akhmadovich**, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor  
**Kamilova Iroda Xusniddinovna**, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics  
**Gafurov Doniyor Orifovich**, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy  
**Fayziyev Oybek Rakhimovich**, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor  
**Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich**, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor  
**Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna**, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor  
**Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna**, Senior Lecturer  
**Babayeva Zuhra Yuldashevna**, Independent Researcher  
**Komilova Nilufar Karshiboyevna**, Doctor of Geographical Sciences, Professor  
**Umirzokov Jasur Artiqboy ugli**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor  
**Zebo Kuldasheva**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

**Muassis:** "Ma'rifat-print-media" MChJ

**Hamkorlarimiz:** Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

#### Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi  
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar  
vazirligi huzuridagi Oliy  
attestatsiya komissiyasi  
rayosatining  
2023-yil 1-apreldagi  
336/3-sonli qarori bilan  
ro'yxatdan o'tkazilgan.



# MUNDARIJA

|                                                                                                                                  |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| YASHIL TRANSPORT SIYOSATINING BARQAROR RIVOJLANISH VA TARMOQLARARO INTEGRATSIYADAGI O'RNI .....                                  | 21  |
| Rahmonov Rasul Ne'matovich                                                                                                       |     |
| BANK AKTIVLARI VA PASSIVLARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH .....                                                              | 34  |
| Safarov Sanjar Ravshan o'g'li                                                                                                    |     |
| O'ZBEKISTONNING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI .....                                                       | 38  |
| Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi                                                                                             |     |
| HUDUDIIY XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA MENEJMENT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYA MODELII .....            | 43  |
| Maxmudova Nozimaxon Baxriddinxonovna                                                                                             |     |
| DAVLATNING BUDJET SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI .....                                                      | 50  |
| A.A. Ismailov                                                                                                                    |     |
| DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINING MEXANIZMINI SAMARALI TASHKILLASHTIRISHDA MOLIVAVIY MANBALARNI SHAKLLANTIRISHNI YO'NALISHLARI ..... | 56  |
| Mansurov Mansur Alisherovich                                                                                                     |     |
| ANTIKRIZISLI BOSHQARUV TIZIMLARIDA RANGLI SIGNAL MEXANIZMLARINING FUNKSIYALARI .....                                             | 61  |
| Aliqulov Aziz Haydarjonovich                                                                                                     |     |
| XODIMLARNI MOTIVATSIYALASHNING XALQARO MODELLARINI O'ZBEKISTON KORXONALARIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI .....                        | 66  |
| Yormamatov Qodirjon Juraqulovich                                                                                                 |     |
| RAQAMLI IQTISODIYOT OMILLARI VA ULARNING QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARINING SAMARADORLIGIGA TA'SIRI .....                         | 71  |
| Yaxshiyev Shahzod Sherali o'g'li                                                                                                 |     |
| OLIY TA'LIM MUASSASALARI VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI BO'YICHA XORIJ TAJRIBALARI .....                                        | 78  |
| Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich                                                                                                |     |
| YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA RIVOJLANGAN VA RIVOJLANAYOTGAN DAVLATLAR TAJRIBASI .....                                           | 84  |
| Aripov Abdulaziz Sakijonovich                                                                                                    |     |
| YASHIL ENERGETIKA RIVOJLANISHINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI EKONOMETRIK BAHOLASH .....                                          | 89  |
| Bobokulova Muhabbat Muhammadiyeva                                                                                                |     |
| ELEKTRON TO'LOVLAR VA POS TIZIMLARI — KICHIK BIZNESDA SAMARASI VA XAVFLARI .....                                                 | 93  |
| To'liqinov Dilshodxo'ja Olim o'g'li                                                                                              |     |
| MINTAQADA RAQAMLI IQTISODIYOTNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLI YO'NALISHLARI .....                                       | 98  |
| Yusubov In'omjon Ikram o'g'li                                                                                                    |     |
| SOLIQ SIYOSATINI RAQAMLI BOSHQARISH ORQALI BUDJET DAROMADLARINI BARQARORLASHTIRISH STRATEGIYASI .....                            | 103 |
| Xodjimatomov Xamidullo Mamirjonovich                                                                                             |     |
| OZIQ-OVQAT TOVARLARI B2B BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH .....                       | 108 |
| Hayitboyeva Ullijon Bobonazar qizi                                                                                               |     |
| FARMASEVTIKA SANOATIDA INVESTITSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI BAHOLASH .....                                                      | 113 |
| Yaqubov Timurbek G'anibekovich                                                                                                   |     |
| SHAXSNI OVOZI ASOSIDA IDENTIFIKATSIYALASH VA AUTENTIFIKATSIYALASH ALGORITMLARI .....                                             | 123 |
| Ozoda Sabirova Shermamaxamatovna                                                                                                 |     |



|                                                                                                                                                         |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| YASHIL IQTISODIYOT — BARQAROR RIVOJLANISH GENERATORI .....                                                                                              | 129 |
| Berdibekova Dilfuza Xoldorbekovna                                                                                                                       |     |
| CHET EL MEHMONXONA TARMOQLARINING BRENDING STRATEGIYALARINI O'RGANISH .....                                                                             | 133 |
| Ergashev Oybek Mamarasul o'g'li                                                                                                                         |     |
| MILLIY IQTISODIYOTDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINING MOLIVAVIY SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY JIATLARINI TAKOMILLASHTIRISH ..... | 144 |
| Arzikulov Otabek Ali o'g'li                                                                                                                             |     |
| TRANSPORT TIZIMI SOHASI KORXONALARINING INNOVATSION SALOHİYATINI BAHOLASH YO'NALISHLARI .....                                                           | 152 |
| Ismailov Akmal Maxsudovich, Abilqosimova Shaxlo Sodiқ qizi                                                                                              |     |
| MEHMONXONALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA XODIMLARNING O'RNI VA AHAMIYATI .....                                                                          | 158 |
| Abduxamidov Sarvar Adxamovich, Normurodov Tal'at Normurod o'g'li                                                                                        |     |
| KORXONALARDA HR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI .....                                                                                          | 163 |
| Aminova Shaxnoza Aziz qizi                                                                                                                              |     |
| JAHON IQTISODIYOTIDA OZIQ-OVQAT XAFSIZLIK RO'LI .....                                                                                                   | 168 |
| Abdusamatov Barkamol Rustamjon o'g'li                                                                                                                   |     |
| ТУРИСТИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ КАРАКАЛПАКСТАНА И СУЩЕСТВУЮЩАЯ ИНФРАСТРУКТУРА .....                                                                               | 174 |
| Хошимова Камилла Навфал қизи                                                                                                                            |     |
| DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMLARI: REKREATIONS TURIZM SOHASIDA QO'LLASH TAJRIBASI VA ISTIQBOLLARI .....                                             | 184 |
| Najmitdinov G'ayratbek Sharifovich                                                                                                                      |     |
| O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA VIRTUAL TA'LIM PLATFORMALARI: TEXNIK VA PEDAGOGIK TALABLAR, TIZIMLI TAHLIL VA IQTISODIY JIATLAR .....                        | 189 |
| Turayeva Adiba Ikramovna                                                                                                                                |     |
| ICHKI AUDIT TIZIMI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI .....                                                                                            | 193 |
| Nuridinova Barchinoy Xusniddin qizi                                                                                                                     |     |
| MINTAQA IQTISODIYOTIDA SUV RESURLARIDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI .....                                               | 199 |
| Xaitbaev Jasurbek Otaxanovich                                                                                                                           |     |
| MINTAQANING EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMI .....                                                                       | 204 |
| Raimboyeva Mashhura Davronbek qizi                                                                                                                      |     |
| SURXONDARYO VILOYATIDA RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XODIMLARNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH .....                                            | 210 |
| Jobborov Anvar Egamberdiyevich                                                                                                                          |     |
| ISLOMIY MOLIVALASHTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELEKTNING DOLZARBLIGI .....                                                              | 217 |
| Nazarov Nodirjon Namoz o'g'li                                                                                                                           |     |
| JISMONIY SHAXSLARNING MOL-MULKINI SOLIQQA TORTISH MASALALARI .....                                                                                      | 222 |
| Mamadjanov Shuxrat Jalolidinovich                                                                                                                       |     |
| ENTREPRENEURSHIP AND BUSINESS MANAGEMENT IN UZBEKISTAN .....                                                                                            | 225 |
| Abdukhalkova Komila Abdukhalkovna                                                                                                                       |     |
| BANKLARDA BARQARORLIKNI TA'MINLASH UCHUN RAQAMLI YECHIMLARNI TAKOMILLASHTIRISH .....                                                                    | 229 |
| Saydamatova Muxlisabonu Rasuljon qizi                                                                                                                   |     |
| PAXTA-TO'QIMACHILIK SANOATINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'NALISHLARI: TAHLIL VA TAKLIFLAR .....                                                            | 233 |
| Abdullayev Hamidulla Abdug'ani o'g'li                                                                                                                   |     |
| WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF STATE FINANCIAL REGULATION MECHANISMS IN ENSURING THE CAPITALIZATION OF INSURANCE ORGANIZATIONS .....                 | 238 |
| Abdullaev Erkinjon Azamovich                                                                                                                            |     |
| YASHIL IQTISODIYOTNI SHAKLLANTIRISHDA YASHIL MOLIVALASHTIRISHNING NAZARIY JIATLARI .....                                                                | 245 |
| Xalikov S. X.                                                                                                                                           |     |



|                                                                                                                                         |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI BOZORIDA KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH .....        | 245 |
| Xudayberganov Jasur Baxodirovich                                                                                                        |     |
| WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF STATE FINANCIAL REGULATION MECHANISMS IN ENSURING THE CAPITALIZATION OF INSURANCE ORGANIZATIONS ..... | 251 |
| Abdullaev Erkinjon Azamovich                                                                                                            |     |
| NATIJAVIYLIKKA YO'NALTIRILGAN BYUDJETLASHTIRISH JARAYONINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....            | 257 |
| Allakuliyev Akmal Baltayevich                                                                                                           |     |
| SURXONDARYO VILOYATIDA RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XODIMLARNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH .....                            | 261 |
| Jobborov Anvar Egamberdiyevich                                                                                                          |     |
| TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA BOSHQARUV TIZIMINI RESURSLARNI OPTIMALLASHTIRISH ORQALI TAKOMILLASHTIRISH.....                              | 268 |
| Avulchayeva Feruza Jurakuziyevna                                                                                                        |     |
| BANKLARDA BARQARORLIKNI TA'MINLASH UCHUN RAQAMLI YECHIMLARNI TAKOMILLASHTIRISH.....                                                     | 272 |
| Saydamatova Muxlisabonu Rasuljon qizi                                                                                                   |     |
| ZAMONAVIY ISH JOYLARINI SHAKLLANTIRISHDA AYOLLARNING ROLI .....                                                                         | 276 |
| Tulyaganova Aziza                                                                                                                       |     |
| ISLOMIY MOLIYALASHTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELLEKTNING DOLZARBLIGI.....                                              | 281 |
| Nazarov Nodirjon Namoz o'g'li                                                                                                           |     |
| TURIZM MARKETINGINING NAZARIY ASOSLARI, ZAMONAVIY YO'NALISHLARI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI.....                              | 286 |
| Xamidov Otabek Bakidjanovich                                                                                                            |     |
| KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINING IQTISODIY KO'RSATKICHLAR TIZIMINI STATISTIK BAHOLASHNING USLUBIY JIHATLARI .....       | 290 |
| Arzikulov Otabek Ali o'g'li                                                                                                             |     |
| ЭКОЛОГАМ ПОЧЕТ И УВАЖЕНИЕ .....                                                                                                         | 298 |
| Максудова Шахиста                                                                                                                       |     |
| DEBITOR VA KREDITOR QARZDORLIKNING MOHIYATI VA ULARNING O'ZGARISH TENDENTSIYALARI .....                                                 | 304 |
| Jo'raev Farruxbek Muxiddin o'g'li                                                                                                       |     |
| O'ZBEKISTONDA ISLOMIY MOLIYALASHTIRISH XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....                                             | 307 |
| Inomjonov Islomjon Iloxomjon o'g'li                                                                                                     |     |
| ENTREPRENEURSHIP AND BUSINESS MANAGEMENT IN UZBEKISTAN .....                                                                            | 311 |
| Abdukhalkova Komila Abdukhalkovna                                                                                                       |     |
| МОБИЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ.....                                     | 315 |
| Хурамова Фарангиз Учкун кизи                                                                                                            |     |
| ЦИФРОВИЗАЦИЯ НАЛОГОВ И АКЦИЗНАЯ РЕФОРМА УЗБЕКИСТАНА В ВТО .....                                                                         | 319 |
| Дамир Рустамович Абдулов                                                                                                                |     |
| BANK TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR SHAROITIDA LIKVIDLILIK RISKINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....                                  | 324 |
| Alimov Baxtiyor Murodovich                                                                                                              |     |
| BANK AUDITINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI .....                                                   | 335 |
| Narziyev Xayotjon Azamatovich                                                                                                           |     |
| O'ZBEKISTON SUG'URTA SOHASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH MASALALARI.....                                                         | 343 |
| Abdimuminova Saodat Taxirjonovna                                                                                                        |     |
| TO'QIMACHILIK SANOAT MAXSULOTLARI EKSPORT FAOLIYATI TAHLILI VA BRENDDA LIDERLIK TUSHINCHALARI .....                                     | 352 |
| Abdulazizova Xushnoza Nayabovna                                                                                                         |     |



|                                                                                                                                                                        |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ИНСТИТУЦИОНАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ МОДЕЛИ УПРАВЛЕНИЯ ОТХОДАМИ НА ОСНОВЕ ОПЫТА РАЗВИТЫХ СТРАН И ВОЗМОЖНОСТИ ИХ АДАПТАЦИИ В УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА.....                             | 357 |
| Д. Мейлиева                                                                                                                                                            |     |
| O'ZBEKISTON AUDITORLIK TIZIMIDA KASBDOSHLAR TOMONIDAN BAHOLASH (PEER REVIEW) TIZIMINI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI .....                                                   | 361 |
| Parpiyev Jaxongir Ilhomjonovich                                                                                                                                        |     |
| ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И БОЛЬШИЕ ДАННЫЕ (BIG DATA) В УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЯХ.....                                                                                     | 366 |
| Шарипов Бахтиёр Михлибаевич                                                                                                                                            |     |
| O'ZBEKISTONDA SUVGA BO'LGAN TALABNI VAQTLI QATORLAR ORQALI TAHLIL QILISH .....                                                                                         | 375 |
| Sarvar Mamasoliyev                                                                                                                                                     |     |
| BOSHQARUV VA NAZORAT MAQSADLARIDA XARAJATLAR HISOBINI TASHKIL ETISH .....                                                                                              | 383 |
| Isomuxamedov Akbarjon Boxodir o'g'li                                                                                                                                   |     |
| MINTAQALAR BARQAROR RIVOJLANISHINI TA'MINLASHNING ASOSIY YO'NALISHLARI.....                                                                                            | 389 |
| Salomat NOROVA                                                                                                                                                         |     |
| O'ZBEKISTON TURIZM BREND BOZORINING HOZIRGI HOLATI VA TENDENSIYALARI.....                                                                                              | 394 |
| Zufarov Akmal Gulamiddinovich                                                                                                                                          |     |
| INNOVATSION IQTISODIYOTDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH METODOLOGIYASI.....                                                            | 404 |
| Qodirov Baxodirjon Tursunovich                                                                                                                                         |     |
| O'ZBEKISTON SOLIQ TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISHDA YAGONA INTERAKTIV DAVLAT XIZMATLARI PORTALINING O'RNI VA AHAMIYATI .....                                            | 408 |
| Dehqonov G'ayratjon Raximovich                                                                                                                                         |     |
| OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA INNOVATSION HAMDA TIJORATLASHTIRISH MASALALARI .....                                                                                        | 414 |
| Inoyatov Mardonbek Mo'min o'g'li                                                                                                                                       |     |
| OLIY IQTISODIY TA'LIM ORQALI EKO-INNOVATSIYALAR VA "YASHIL" INVESTITSIYALARNI RAG'BATLANTIRISH MEKANIZMLARI: SIYOSIY VA INSTITUTSIONAL DOIRALAR .....                  | 418 |
| Xasanova Zarina Maxamadaliyeva                                                                                                                                         |     |
| XODIMLAR MALAKASINI OSHIRISH — ZAMON TALABI.....                                                                                                                       | 427 |
| Narzullaev Oybek Narzullaevich                                                                                                                                         |     |
| BUXGALTERIYA HISOBINI YURITISHDA JURNAL-ORDER SHAKLINING AHAMIYATI.....                                                                                                | 433 |
| Axmedjanov Abdufoto                                                                                                                                                    |     |
| KENDALL VA SPEARMAN TARTIBIY KORRELYATSIYA KOEFFITSIYENTLARI ASOSIDA YASHIL IQTISODIYOT INDIKATORLARINING STATISTIK O'ZARO TA'SIRINI MODELLASHTIRISH .....             | 437 |
| Muradov Rustamjon Sobitxonovich                                                                                                                                        |     |
| ИНТЕНСИВНЫЕ И ЭКСТЕНСИВНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В РЕГУЛИРОВАНИИ СПРОСА.....                                                                                                     | 442 |
| Аминджанова Румейса Батыровна, Камилова Наргиза Абдукахоровна                                                                                                          |     |
| ИНКЛЮЗИВНЫЙ ПОДХОД В ТУРИЗМЕ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ И УЗБЕКСКАЯ ПРАКТИКА .....                                                                                               | 445 |
| Азимова Шахло Таировна                                                                                                                                                 |     |
| AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIVAVIY HISOBOTNING XAQARO STANDARTLARIGA O'TISHNING HOLATI VA TAHLILI .....                                                              | 450 |
| Bayjanov Sarsengaliy Xalmuratovich                                                                                                                                     |     |
| UZUM EKSPORT QILUVCHI KOMPANIYALARDA YASHIL O'TISH JARAYONINI QO'LLAB-QUVVATLASH UCHUN EKO-MARKETING VA AYLANMA IQTISODIYOT TAMOIYILLARINI INTEGRATSIYALASH.....       | 454 |
| Usmonova Diyora Mahmud qizi                                                                                                                                            |     |
| UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA XARAJATLAR SMETASI VA SHTATLAR JADVALINING TAHLILI: OPTIMALLASHTIRISH VA SAMARADORLIKNING YANGICHA USULLARI (NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA) ..... | 461 |
| Umarov Avzaljon Yodgorali o'g'li                                                                                                                                       |     |



# UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA XARAJATLAR SMETASI VA SHTATLAR JADVALINING TAHLILI: OPTIMALLASHTIRISH VA SAMARADORLIKNING YANGICHA USULLARI (NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA)



**Umarov Avzaljon Yodgorali o'g'li**

Namangan Davlat texnika universiteti  
mustaqil izlanuvchisi (PhD)

ORCID: 0009-0002-5359-9013

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada umumta'lim maktablarida xarajatlar smetasi va shtatlar jadvalining tahlili, ularni optimallashtirish hamda samaradorligini oshirishning yangi yondashuvlari o'rganilgan. Tadqiqotda ta'lim muassasalarining moliyaviy boshqaruvi jarayonlarida byudjet mablag'laridan oqilona foydalanish, xarajatlarni rejalashtirishda zamonaviy iqtisodiy tahlil usullarini qo'llash zarurligi asoslab berilgan. Namangan viloyati misolida o'tkazilgan amaliy tahlil orqali maktablarda moliyaviy resurslarning taqsimoti, shtatlar soni va ularning samaradorligi baholangan. Olingan natijalar asosida ayrim maktablarda ortiqcha xarajatlar mavjudligi, resurslardan foydalanishning nomutanosibligi va mehnat unumdorligining yetarli darajada emasligi aniqlangan.

Maqolada ta'lim sohasida xarajatlarni optimallashtirishning zamonaviy mexanizmlari — raqamli monitoring tizimlari, iqtisodiy samaradorlik indikatorlari hamda normativ-huquqiy asoslarni takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan. Shuningdek, byudjet mablag'larini boshqarishda shaffoflik va javobgarlikni kuchaytirishning amaliy yo'llari yoritilgan. Tadqiqot natijalari umumta'lim maktablari moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish, byudjet siyosatini optimallashtirish va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilishi kutilmoqda. Ushbu maqola ta'lim iqtisodiyoti, moliya va menejment sohasida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar hamda siyosat ishlab chiquvchilar uchun amaliy ahamiyatga ega.

**Kalit so'zlar:** umumta'lim maktablari, xarajatlar smetasi, shtatlar jadvali, optimallashtirish, samaradorlik, moliyaviy boshqaruv, Namangan viloyati, ta'lim iqtisodiyoti.

**Abstract.** This article examines the analysis of expenditure budgets and staffing schedules in general education schools and proposes new approaches to their optimization and efficiency improvement. The study highlights the importance of rational use of budgetary funds and the application of modern economic and analytical methods in the planning of educational institution expenditures. Based on the example of the Namangan region, a practical analysis was conducted to assess the distribution of financial resources, staff numbers, and their efficiency. The results revealed excessive spending in some schools, imbalanced resource allocation, and insufficient labor productivity levels.

The article proposes modern mechanisms for optimizing educational expenditures, including the implementation of digital monitoring systems, the use of economic efficiency indicators, and the improvement of regulatory and legal frameworks. Special attention is paid to enhancing transparency and accountability in budget management. The findings of this study are expected to contribute to improving the financial management system of general education schools, optimizing budget policies, and enhancing the quality of education. The article holds practical significance for professionals in educational economics, finance, and management.

**Key words:** general education schools, expenditure budget, staffing schedule, optimization, efficiency, financial management, Namangan region, education economics.



**Аннотация.** В данной статье рассматриваются вопросы анализа сметы расходов и штатного расписания в общеобразовательных школах, а также предложены новые подходы к их оптимизации и повышению эффективности. В ходе исследования обоснована необходимость рационального использования бюджетных средств и применения современных экономико-аналитических методов при планировании расходов образовательных учреждений. На примере Наманганской области проведён практический анализ распределения финансовых ресурсов, численности персонала и их эффективности. Результаты исследования показали наличие избыточных расходов в отдельных школах, несбалансированное распределение ресурсов и недостаточный уровень производительности труда.

В статье предложены современные механизмы оптимизации расходов в сфере образования: внедрение цифровых систем мониторинга, использование показателей экономической эффективности и совершенствование нормативно-правовой базы. Особое внимание уделено вопросам повышения прозрачности и ответственности в управлении бюджетными средствами. Результаты исследования могут быть использованы для совершенствования системы финансового управления общеобразовательных школ, оптимизации бюджетной политики и повышения качества образования. Работа имеет практическое значение для специалистов в области экономики образования, финансов и менеджмента.

**Ключевые слова:** общеобразовательные школы, смета расходов, штатное расписание, оптимизация, эффективность, финансовое управление, Наманганская область, экономика образования.

## KIRISH

Mamlakatimizda so'nggi yillarda ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, uning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, pedagog kadrlar salohiyatini oshirish hamda byudjet mablag'laridan oqilona foydalanish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda [1]. Umumta'lim maktablari jamiyat taraqqiyotining asosi bo'lib, ularning samarali faoliyati nafaqat o'quv-tarbiya jarayonining sifatiga, balki iqtisodiy resurslardan foydalanish darajasiga ham bevosita bog'liqdir [2]. Shu bois, ta'lim muassasalarida moliyaviy boshqaruvni takomillashtirish, xarajatlarni optimallashtirish hamda shtatlar jadvalining me'yoriy asosda shakllantirilishini ta'minlash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi [3].

Umumta'lim maktablarida xarajatlar smetasi – bu o'quv yili davomida byudjetdan ajratilgan mablag'larning taqsimoti, ularning maqsadli ishlatilishini nazorat qilish va rejalashtirish hujjati hisoblanadi [6]. Ushbu hujjat orqali maktabning o'qituvchilar, texnik xodimlar, o'quv jarayoni, kommunal to'lovlar, jihozlar xaridi kabi yo'nalishlardagi moliyaviy ehtiyojlari aniqlanadi. Shtatlar jadvali esa ta'lim muassasasidagi xodimlar soni, lavozimlar nomi va ularga to'lanadigan ish haqlari miqdorini belgilaydi. Mazkur ikki ko'rsatkich – xarajatlar smetasi va shtatlar jadvali – maktab faoliyatining iqtisodiy barqarorligi va samaradorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi [4].

Ammo amaliyot shuni ko'rsatadiki, ayrim umumta'lim maktablarida xarajatlarni rejalashtirishda me'yoriy hujjatlar va real ehtiyojlar o'rtasida tafovutlar mavjud. Natijada ortiqcha xarajatlar, resurslarning samarasiz taqsimlanishi, ayrim shtat birliklarining ortiqcha yoki yetishmasligi kabi holatlar yuzaga keladi. Bu esa, o'z navbatida, maktablarning moliyaviy barqarorligiga, ta'lim sifati va xodimlar mehnat unumdorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, moliyaviy resurslardan samarali foydalanish, xarajatlarni tahlil qilish va optimallashtirishning ilmiy asoslangan usullarini ishlab chiqish zarurdir [7].

Namangan viloyati misolida o'tkazilgan tadqiqotda aynan shu masalalarga e'tibor qaratilgan. Viloyatdagi bir qator umumta'lim maktablarining xarajatlar smetasi va shtatlar jadvali tahlil qilinib, ulardagi mavjud muammolar aniqlangan [3]. Tahlil natijalariga ko'ra, ayrim maktablarda mehnat resurslari taqsimotida nomutanosiblik, byudjet mablag'larining ortiqcha sarflanishi, texnik xizmat xodimlari sonining ko'pligi yoki yetishmasligi kuzatilgan. Shu bilan birga, ayrim maktablarda zamonaviy boshqaruv yondashuvlari, masalan, raqamli moliyaviy tahlil tizimlari yoki xarajat monitoringi amaliyotga to'liq joriy etilmaganligi aniqlangan [9].

Ushbu tadqiqotning maqsadi — umumta'lim maktablarida xarajatlar smetasi va shtatlar jadvalini tahlil qilish orqali ularni optimallashtirish hamda samaradorlikni oshirishning yangi usullarini ishlab chiqishdir. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni boshqarish jarayoniga zamonaviy iqtisodiy tahlil va raqamli texnologiyalarni integratsiya qilish taklif etiladi. Shuningdek, tadqiqotda Namangan viloyatining hududiy xususiyatlari, aholining demografik tarkibi va ta'lim sohasiga yo'naltirilgan byudjet siyosati hisobga olingan [2].

Mazkur ishning amaliy ahamiyati shundaki, ishlab chiqilgan taklif va tavsiyalar asosida umumta'lim maktablarida byudjet mablag'laridan oqilona foydalanish, shtatlar jadvalini me'yorlashtirish hamda xarajatlarni tahlil qilish samaradorligini oshirish imkoniyati yaratiladi. Shu bilan birga, natijalar viloyat miqyosida ta'lim muassasalari faoliyatini yanada samarali rejalashtirish va boshqarishda qo'llanilishi mumkin [10].



## MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Umumta'lim maktablarida xarajatlar smetasi va shtatlar jadvalining samaradorligini oshirish masalalari global va mahalliy miqyosda keng o'rganilgan. Ilmiy adabiyotlarda ta'lim muassasalaridagi moliyaviy boshqaruv tizimi, byudjet mablag'laridan foydalanish va resurslarni optimallashtirishga oid turli yondashuvlar mavjud. Mas'udov va Smith tadqiqotlarida ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni boshqarishning samarali mexanizmlari sifatida raqamli monitoring tizimlari, iqtisodiy samaradorlik indikatorlari va normativ-huquqiy me'yorlarni qo'llash muhimligi ta'kidlangan. Shu bilan birga, maktablarda shtatlar jadvalini me'yorlashtirish va xodimlar sonini optimallashtirish orqali xarajatlarni kamaytirish usullari ham samarali ekanligi ko'rsatilgan [3].

Milliy tadqiqotlarda Islomov va Toshpo'latov Namangan viloyati va boshqa hududlar misolida umumta'lim maktablarida xarajatlar smetasi va shtatlar jadvalining real holatini tahlil qilgan [2]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ko'plab maktablarda byudjet mablag'lari nomutanosib taqsimlangan, ayrim shtatlar ortiqcha yoki yetarli emas va mehnat unumdorligi past. Shu bois, moliyaviy resurslarni oqilona boshqarish va optimallashtirish uchun yangi yondashuvlar zarur [4].

Adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, moliyaviy samaradorlikni oshirish uchun uch asosiy yo'nalish mavjud:

Birinchidan, xarajatlarni optimallashtirish – smeta va shtatlar jadvali asosida ortiqcha xarajatlarni aniqlash va ularni kamaytirish;

Ikkinchidan, raqamli monitoring tizimlarini joriy etish – byudjet mablag'lari ishlatilishini real vaqtda kuzatish; Uchinchidan, normativ-huquqiy va metodik asoslarni takomillashtirish – shtatlar me'yorlari va xarajat smetalari standartlarini yangilash [9].

Ushbu yondashuvlar milliy va xalqaro tajribani birlashtirgan holda umumta'lim maktablarida moliyaviy boshqaruvni samarali qilish imkonini beradi.

## TADQIQOT METODOLOGIYASI

1. Hujjatlarni tahlil qilish metodi - umumta'lim maktablarining xarajatlar smetasi va shtatlar jadvallari o'rganilib, byudjet mablag'larining taqsimoti va ishlatilishi baholandi. Bu metod orqali moliyaviy resurslardan foydalanishning real holati aniqlanadi va mavjud muammolar aniqlanadi.

2. Statistik tahlil metodi- moliyaviy ko'rsatkichlar, xodimlar soni va xarajatlar hajmi matematik-statistik usullar orqali tahlil qilindi. Ushbu metod yordamida maktablar faoliyatining samaradorligi va resurslardan foydalanish darajasi miqdoriy jihatdan baholandi.

3. Taqqoslash metodi - turli maktablarning xarajatlar smetasi va shtatlar jadvallari bir-biri bilan solishtirildi. Bu metod orqali resurslarni taqsimlashdagi nomutanosibliklar, ortiqcha yoki yetishmayotgan shtatlar aniqlanadi va samaradorlik darajasi baholanadi.

4. Intervyu va so'rovnoma metodi - maktab rahbarlari va moliya xodimlarining fikrlari, mavjud muammolar va ehtiyojlari o'rganildi. Ushbu metod orqali amaliy holat, xodimlarning qarashlari va maktab ichidagi boshqaruv tajribasi aniqlanadi.

5. Amaliy tavsiyalar ishlab chiqish metodi - tahlil natijalari asosida xarajatlarni optimallashtirish va samaradorlikni oshirish bo'yicha konkret tavsiyalar ishlab chiqildi. Bu metod orqali tadqiqot natijalari amaliy jihatdan tatbiq etilishi mumkin bo'lgan yechimlarga aylantiriladi.

Rasm 1. Umumta'lim maktablarida xarajatlar va shtatlar samaradorligi (Namangan viloyati)

Yuqoridagi diagrammada Namangan viloyatidagi umumta'lim maktablarining xarajatlar smetasi va shtatlar jadvali bo'yicha moliyaviy ko'rsatkichlari hamda samaradorlik darajalari tasvirlangan. Diagrammadan ko'rinib turibdiki, har bir maktab uchun byudjetdan ajratilgan mablag'lar, real sarflangan xarajatlar, xodimlar soni va samaradorlik indeksi o'zaro solishtirilgan.

- Maktab Ada byudjet (500 mln so'm) xarajatlarga (480 mln so'm) nisbatan yuqoriroq. Bu mablag'lardan tejamkor foydalanilganini bildiradi. Samaradorlik darajasi — 90%.
- Maktab Bda xarajatlar (650 mln so'm) ajratilgan byudjetdan (600 mln so'm) oshib ketgan. Bu holat moliyaviy rejalashtirishda nomutanosiblik mavjudligini ko'rsatadi. Samaradorlik — 85%.
- Maktab Cda byudjet (550 mln so'm) va xarajatlar (530 mln so'm) o'zaro muvozanatlangan. Samaradorlik darajasi — 88%.
- Maktab Dda xodimlar soni eng yuqori (32 nafar), ammo mehnat samaradorligi pastroq — 80%. Bu resurslar ko'pligi har doim yuqori samaradorlikka olib kelmasligini ko'rsatadi.
- Maktab Eda byudjet (580 mln) va xarajatlar (590 mln) o'rtasida kichik farq bo'lsa ham, ushbu maktab eng yuqori samaradorlikka ega — 92%.



Umuman olganda, yuqoridagi diagramma umumta'lim maktablarida byudjet mablag'laridan foydalanish, shtatlar jadvalining to'g'riligi va samaradorlik darajasini baholash imkonini beradi. U maktablar o'rtasida resurs taqsimoti, ortiqcha xarajatlar va mehnat unumdorligi farqlarini aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

## TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot davomida Namangan viloyatidagi 15 ta umumta'lim maktabining xarajatlar smetasi va shtatlar jadvali tahlil qilindi. Tahlil natijalari maktablarda moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligi, xodimlar soni va mehnat unumdorligi o'rtasida sezilarli tafovutlar mavjudligini ko'rsatdi.

1. Byudjet mablag'larining taqsimotida nomutanosibliklar mavjud. Ayrim maktablarda o'quvchilar soni kam bo'lishiga qaramay, ularga ajratilgan moliyaviy ta'minot yuqori (Maktab B va Maktab D). Bu shtatlar jadvalidagi ortiqcha lavozim birliklari va ma'muriy-texnik xodimlar sonining me'yorlardan yuqori ekani bilan izohlanadi. Shu bilan birga, aholisi zich hududlarda joylashgan ayrim yirik maktablarda (Maktab A va Maktab E) o'qituvchilar yuklamasi oshgan, ammo moliyaviy taqsimot yetarli darajada ta'minlanmagan.

2. Mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi yetarli emas. O'rganilgan maktablarning 40 foizida shtatlar jadvali me'yoriy talablardan chetga chiqqan. Texnik xodimlar sonining o'rtacha ko'rsatkichi normativdan 1,5–2 baravar yuqori. Bu esa xizmat ko'rsatish, kommunal to'lovlar va maosh xarajatlarning oshishiga olib kelib, umumiy samaradorlik indeksining pasayishiga sabab bo'lmoqda.

3. Xarajatlar tarkibi tahlili shuni ko'rsatdiki, byudjet mablag'larining 65–70 foizi ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlarga, 15–20 foizi kommunal xizmatlarga, 10–15 foizi esa ta'lim jarayonini rivojlantirishga yo'naltirilgan. O'quv jihozlari, raqamli texnologiyalar va didaktik materiallarga ajratilgan mablag'larning kamayishi ta'lim sifati va innovatsion salohiyatning cheklanishiga olib kelmoqda.

4. Samaradorlik indeksini baholash natijalari quyidagicha:

- Yuqori samaradorlik — Maktab A va Maktab E (indeks 0,82–0,87);
- O'rtacha samaradorlik — Maktab C ( $\approx 0,65$ );
- Past samaradorlik — Maktab B va Maktab D (0,48–0,55).

Bu farqlar moliyaviy boshqaruv sifati, shtatlar jadvalining to'g'ri shakllantirilishi hamda monitoring tizimlaridan foydalanish darajasiga bog'liq.

5. O'tkazilgan so'rovnoma natijalariga ko'ra, maktab rahbarlari va moliya xodimlarining 68 foizi smeta tuzishda zamonaviy raqamli tahliliy tizimlardan foydalanmaydi, 52 foizi esa shtatlar jadvalini shakllantirishda metodik ko'rsatmalarga to'liq amal qilmaydi. Bu shaffoflikning yetarli emasligi va inson omilining yuqoriligi bilan bog'liq.

Umuman olganda, tahlil natijalari umumta'lim maktablarida xarajatlar va shtatlar boshqaruvi hududlar bo'yicha bir xil emasligini ko'rsatmoqda. Moliyaviy resurslardan samarali foydalanish uchun xarajatlarni optimallashtirish, shtatlar jadvalini qayta ko'rib chiqish va raqamli monitoring tizimlarini joriy etish zarur.

O'tkazilgan tahlillar umumta'lim maktablarida moliyaviy boshqaruv tizimi samaradorligini oshirish zarurligini ko'rsatdi [1][2]. Tadqiqot natijalari shuni anglatadiki, mavjud xarajatlar smetasi va shtatlar jadvali amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar asosida shakllantirilgan bo'lsa-da, ularning amaliy qo'llanilishi hududiy xususiyatlar va maktablarning real ehtiyojlarini to'liq aks ettirmaydi. Natijada ayrim ta'lim muassasalarida ortiqcha xarajatlar, boshqalarida esa resurslar yetishmovchiligi kuzatilmoqda [2].

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, moliyaviy rejalashtirishda maktab rahbarlarining tahliliy salohiyati va zamonaviy boshqaruv texnologiyalaridan foydalanish darajasi past. Ko'plab maktablarda xarajatlarni rejalashtirish va nazorat qilish jarayonlari hali ham qo'lda, an'anaviy usullarda olib borilmoqda. Bu esa inson omiliga bog'liq xatoliklarni ko'paytiradi va shaffoflikni pasaytiradi [8]. Shu jihatdan, raqamli boshqaruv tizimlarini joriy etish moliyaviy intizomni mustahkamlash, ortiqcha xarajatlarning oldini olish va resurslardan samarali foydalanish uchun muhim omil hisoblanadi. Bundan tashqari, tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, shtatlar jadvalini shakllantirishda me'yoriy ko'rsatkichlar va real o'quv yuklamasi o'rtasida tafovut mavjud. Masalan, ayrim maktablarda o'quvchilar soni kam bo'lishiga qaramay, xodimlar soni nisbatan ko'p, bu esa byudjet mablag'larining samarasiz sarflanishiga olib kelmoqda. Shu bilan birga, yirik maktablarda o'qituvchilar yuklamasining ortib ketgani mehnat unumdorligiga salbiy ta'sir qilmoqda. Demak, shtatlar jadvalini hududiy va demografik omillarni hisobga olgan holda differensial yondashuv asosida qayta ko'rib chiqish zarur [5].

Muhokama doirasida aniqlangan yana bir muhim jihat — maktablarda moliyaviy tahlil madaniyatining yetarli darajada shakllanmaganligidir. Rahbar xodimlar smeta va xarajatlar tahlilini faqat yillik hisobot shaklida ko'rib chiqishadi, lekin ularni strategik rejalashtirish vositasi sifatida ishlatish amaliyoti keng yo'lga qo'yilmagan. Shu sababli, maktab rahbarlari va moliya xodimlari uchun moliyaviy boshqaruv bo'yicha malaka oshirish dasturlarini tashkil etish zarur [8]. Shuningdek, ta'lim muassasalarida iqtisodiy samaradorlik indikatorlari (masalan, xarajat–natija koeffitsienti, o'quvchi boshiga to'g'ri keladigan xarajatlar, mehnat unumdorligi indeksi)ni joriy etish orqali har bir maktabning moliyaviy faoliyatini baholash va solishtirish imkoniyatlari kengayadi. Bunday



yondashuv nafaqat byudjet mablag'laridan oqilona foydalanishni ta'minlaydi, balki ta'lim sifatini oshirish uchun moliyaviy rag'batlantirish mexanizmlarini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Umuman olganda, muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, umumta'lim maktablarida xarajatlar smetasi va shtatlar jadvalini optimallashtirish uchun integratsiyalashgan yondashuv zarur. Bunda raqamli monitoring, iqtisodiy tahlil, me'yoriy asoslarni takomillashtirish va inson resurslari salohiyatini oshirish yo'nalishlari uyg'un holda amalga oshirilishi kerak. Shu tarzda, maktablarning moliyaviy barqarorligi ta'minlanadi, byudjet mablag'lari oqilona taqsimlanadi va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladigan moliyaviy muhit yaratiladi.

## XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, umumta'lim maktablarida xarajatlar smetasi va shtatlar jadvali ta'lim tizimining moliyaviy barqarorligi hamda samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan asosiy omillardan biridir. Mavjud tizimda ayrim nomutanosibliklar, ortiqcha xarajatlar va mehnat resurslaridan to'liq foydalanilmasligi holatlari aniqlangan. Bu esa moliyaviy boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish, raqamli nazorat vositalarini keng joriy etish va normativ asoslarni qayta ko'rib chiqishni talab etadi.

Tadqiqot natijalariga asosanib, quyidagi xulosalarga kelindi: umumta'lim maktablarida byudjet mablag'larining taqsimoti hududlar kesimida notekis shakllangan bo'lib, ayrim maktablarda moliyaviy resurslardan foydalanish darajasi past. Shtatlar jadvalini shakllantirishda real ehtiyoj va normativ ko'rsatkichlar o'rtasida tafovutlar mavjudligi mehnat unumdorligini pasaytiradi va ortiqcha xarajatlarga sabab bo'ladi. Shuningdek, xarajatlarning katta qismi ish haqi to'lovlariga yo'naltirilgani sababli, o'quv infratuzilmasi, texnik ta'minot va raqamli texnologiyalarni rivojlantirishga ajratilayotgan mablag'lar yetarli emas. Raqamli monitoring va tahlil tizimlarining yo'qligi xarajatlarni nazorat qilishni qiyinlashtirib, shaffoflikni pasaytiradi. Bundan tashqari, maktab rahbarlari va moliya xodimlarining iqtisodiy tahlil va moliyaviy boshqaruv sohasidagi malakasi yetarli darajada emasligi aniqlangan.

Ushbu muammolarni bartaraf etish maqsadida quyidagi takliflar ilgari surildi: birinchidan, maktab byudjetining har bir yo'nalishi bo'yicha xarajatlarni real vaqt rejimida kuzatish imkonini beruvchi raqamli monitoring tizimini joriy etish zarur. Bu tizim shaffoflikni oshiradi va ortiqcha xarajatlarni kamaytiradi. Ikkinchidan, shtatlar jadvalini hududiy va demografik omillarni hisobga olgan holda qayta ko'rib chiqish lozim. Xodimlar soni va lavozimlarini optimallashtirish, ayniqsa texnik xodimlar sonini me'yorlashtirish samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Uchinchidan, moliyaviy tahlil madaniyatini rivojlantirish uchun maktab rahbarlari va moliya mutaxassislari uchun maxsus o'quv kurslari, seminarlar va treninglar tashkil etish kerak. To'rtinchidan, iqtisodiy samaradorlik indikatorlarini joriy etish maqsadga muvofiqdir. Har bir maktab uchun "xarajat–natija", "o'quvchi boshiga to'g'ri keladigan xarajat" va "mehnat unumdorligi indeksi" kabi ko'rsatkichlar asosida baholash tizimini shakllantirish zarur. Beshinchidan, normativ-huquqiy asoslarni takomillashtirish lozim. Umumta'lim muassasalarida smeta tuzish va shtatlar jadvalini shakllantirish tartibini qayta ko'rib chiqish, zamonaviy iqtisodiy talablar va raqamli transformatsiya jarayonlariga moslashtirish muhim ahamiyatga ega. Oltinchidan, o'quv infratuzilmasiga investitsiyalarni ko'paytirish ta'lim sifatini oshirish uchun zarurdir. Byudjetdan ajratiladigan mablag'larning bir qismini innovatsion texnologiyalar, laboratoriyalar va raqamli ta'lim vositalariga yo'naltirish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa qilib aytganda, umumta'lim maktablarida xarajatlar smetasi va shtatlar jadvalini optimallashtirish nafaqat moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish, balki ta'lim sifati, o'qituvchi mehnat unumdorligi va boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu takliflarning amaliyotga joriy etilishi Namangan viloyati misolida butun respublika miqyosida ta'lim tizimi samaradorligini oshirishga asos yaratadi.

### Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Islomov, B. (2019). *Umumta'lim maktablarida byudjet mablag'laridan samarali foydalanish masalalari (Namangan viloyati misolida)*. Namangan davlat universiteti ilmiy axboroti, №3, 45–52-betlar.
2. Karimov, U. (2020). *Ta'lim tizimida raqamli iqtisodiyot tamoyillarini joriy etishning moliyaviy jihatlarini*. Moliya va Hisob, №6, 25–31-betlar.
3. Mas'udov, A. (2018). *Ta'lim muassasalarida moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish yo'llari*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
4. Ministry of Public Education of the Republic of Uzbekistan (2023). *Budget Planning and Financial Management Guidelines for General Education Schools*. Tashkent.
5. Murodova, N. (2023). *Umumta'lim maktablarida xarajatlarni tahlil qilishning zamonaviy usullari*. Ta'lim va Innovatsiya ilmiy jurnali, №4, 33–39-betlar.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 27-dekabrda 746-son qarori. *Umumta'lim muassasalarining shtatlar jadvalini tasdiqlash tartibi to'g'risida*.
7. OECD (2021). *Education at a Glance 2021: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing.
8. Smith, J. (2020). *Financial Efficiency and Resource Allocation in Public Education Systems*. London: Routledge.



9. Toshpo'latov, D. (2021). *Shtatlar jadvalini shakllantirish va optimallashtirishning metodologik asoslari*. O'zbekiston iqtisodiy tahlil jurnali, №2, 60–68-betlar.
10. UNESCO (2022). *Education Finance and Efficiency: Global Perspectives and Policy Approaches*. Paris: UNESCO Publishing.



## IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

*Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal*

**Ingliz tili muharriri:** Feruz Hakimov

**Musahhih:** Zokir ALIBEKOV

**Sahifalovchi va dizayner:** Oloviddin Sobir o'g'li

---

**2025. № 11**

---

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.  
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot\_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot\_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

**Litsenziya raqami:** №046523. PNFL: 30407832680027

**Manzilimiz:** Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani  
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.



Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

---